

УДК 378.018.43:004:621.397]:614. 46(045)

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2020-95-2-149-159>

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Г. Ф. Пономарьова

ORCID 0000-0002-8585-9740

У статті репрезентується досвід організації виховної роботи із використанням технологій дистанційної освіти в умовах карантину. Аналізуються засоби і технології online й offline комунікацій для усіх учасників освітнього процесу, із зазначенням конкретних програм і платформ. Пропонуються доповнення до традиційних правил спілкування й етикету, саме із врахуванням нових умов здобуття освіти. Формуються поради для викладачів та здобувачів освіти із визначенням конкретних рекомендацій технічного і етичного характеру, спрямовані на полегшення комунікацій в online чатах та конференціях. Висвітлюється досвід організації виховної роботи з використанням дистанційних технологій у Коштовному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради за трьома провідними змістовими напрямками (виховання професіонала-інтелектуала, громадянина-патріота, духовної високоморальної особистості), у форматі online/offline для індивідуальних, групових і масових заходів. У статті представлені результати дослідження проблем організації дистанційного освітнього процесу (для викладачів і здобувачів), зокрема виховання, в умовах карантину. Запропоновані шляхи вирішення означених проблем із характеристикою і змістом конкретних заходів.

Ключові слова: дистанційні технології в освіті, виховна робота, духовність, педагогічні заклади вищої освіти.

Постановка проблеми. За роки незалежності українська освіта певнено рухалась до європейського освітнього простору, приймаючи виклики нового часу, запроваджуючи нові інформаційні технології в усіх її ланках. Тривалий період дистанційні технології в освіті були характерними для заочної та дистанційної форм навчання, що дозволяло здобувачам вчитися, перебуваючи на будь-якій відстані від закладу освіти. Новітні технології дозволяли студентам навчатись, уникаючи безпосереднього

відвідування закладів вищої освіти, оскільки усе спілкування «викладач-студент» переносилось до Internet-простору та відбувалося віртуально.

Варто зазначити, що дистанційне навчання мало як своїх прихильників, так і критиків, і не існувало остаточного рішення щодо його доцільності і якості. Однак на початку 2020 року світова спільнота зіткнулася з новою глобальною проблемою світового рівня – пандемією COVID-19, яка поставила перед освітянами нові завдання, зокрема забезпечення якісного освітнього процесу в умовах карантину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку дистанційної освіти присвячені роботи як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, О. Андрєєва, Р. Деллінга, Д. Кігана, Г. Козлакова, І. Козубовської, А. Кларка, Є. Полата, В. Олійника, Г. Рамбле, М. Сімонсона, М. Мура, М. Томпсона, А. Хугорського та ін.

І якщо накопиченого досвіду достатньо для успішного навчання, то виховний процес стикнувся з низкою перешкод і ускладнень. У педагогічних вищах виховна робота займає особливо важливе місце, оскільки духовний розвиток українського народу можливий завдяки збереженню національних культурно-історичних традицій і сповіданню загальнолюдських цінностей, а забезпечує здійснення цього процесу саме підготовка кваліфікованих, свідомих, патріотично налаштованих, інтелектуальних, високодуховних педагогів, спроможних до трансляції своїх ідеалів і цінностей молодим поколінням. Кожен день підготовки майбутнього педагога наповнений не лише навчальним змістом в опануванні фаховими дисциплінами, але й виховним потенціалом, адже втрата постійної виховної взаємодії між педагогами і майбутніми вчителями може стати фатальною. Як зазначається в дослідженнях Г. Шевченко, «освіта повинна виконувати важливу виховну функцію, адже кожна навчальна дисципліна втілює могутній виховний потенціал» (Шевченко, 2015). Вищезазначене стимулювало пошук шляхів забезпечення ефективного виховання в процесі дистанційного навчання під час карантину.

Дослідженням виховання особистості присвячено праці І. Беха, М. Євтуха, Л. Кондрашової, В. Коцура, В. Лозової, В. Мірошніченко, М. Роганової, О. Соколова, Р. Сопівника, Т. Сущенко, Г. Троцько, Г. Шевченко. Загальнотеоретичні питання організації виховного процесу у вищих закладах освіти вивчали В. Айнштейн, П. Бабочкін, Н. Басов, Є. Белозерцев, Л. Боденко, М. Боритко, О. Дорошко, І. Ільїнський, В. Кагерманьян, В. Лісовський, Л. Лесохіна, Л. Мафтин, О. Пономарьов, К. Платова, В. Фортунатов та ін.

Отже, незважаючи на ґрунтовність вивчення проблеми дистанційної освіти, питання організації виховного процесу в таких умовах є не вирішеним і потребує пошуку шляхів реалізації.

Метою статті є висвітлення досвіду використання дистанційних технологій в організації виховної роботи в педагогічних закладах вищої освіти під час карантину, зокрема, в Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Виклад основного матеріалу дослідження. З 12 березня 2020 року Постановою Кабінету Міністрів України № 211 від 11 березня 2020 р. в державі запроваджено загальнонаціональний карантин, зокрема в усіх закладах освіти незалежно від форми власності та сфери управління (дошкільні, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої, післядипломної освіти). Зкладам освіти рекомендувалося: обмежити проведення масових заходів, проводити інформаційно-профілактичну роботу із попередження захворювань COVID-19, розробити ефективні заходи щодо організації освітнього процесу дистанційно.

Аналізуючи дослідження А. Кудіна, О. Тимошенко, С. Сисоевої, можна зазначити, що під дистанційними технологіями навчання найчастіше розуміють електронні засоби і способи передачі цифрової інформації навчального призначення між учасниками навчального процесу у віртуальному освітньому просторі (Кудін, 2012, с. 83). На сьогодні єдиним віртуальним інформаційним середовищем з вільним доступом є мережа Internet. Дистанційна комунікація учасників освітнього процесу може здійснюватись через засоби комунікації, вбудовані до системи управління навчанням (LMS). Передача електронної інформації можлива у двох форматах: online (в реальному часі) і offline (режим очікування). Прикладами online-технологій є відео-конференц-зв'язок (MS Teams, ZOOM, Google Meet, Skype), чати (Viber, Telegram, WhatsApp), online-трансляції в соціальних мережах (Facebook, Instagram, YouTube) тощо; offline – електронна пошта (ukr.net, gmail.com), хмарні середовища (Google Classroom), інформаційно-навчальні середовища на базі різних Internet-платформ (Moodle, Classmarker) та ін.

Досвід проведення виховних online-заходів допоміг сформулювати низку рекомендацій, які умовно можна поділити на дві групи: технічні та етичні. Щодо технічних, то ми пропонуємо такі:

1. Краще за все використовувати ноутбук або планшет, розташований стаціонарно, оскільки при використанні додаткових інструментів (online-дошки, відеоматеріалів тощо) може знадобитися великий екран, також

статика девайса, що забезпечує зв'язок, значно покращує зображення і звук.

2. Бажана гарнітура з якісним мікрофоном або максимальна звукоізоляція приміщення, у якому відбувається спілкування.

3. Достатня освітленість приміщення для покращення якості відео.

Зрозуміло, що технічні рекомендації залежать від можливостей Internet зв'язку, кожного окремого студента і викладача, технічних характеристик девайсів, з якими вони працюють.

Для проведення виховних заходів у дистанційній формі важливим є вивчення «Internet-етикету» – додаткових правил спілкування в online-конференціях і чатах, які доповнюють загальноприйняті правила академічного спілкування. Тож, до етичних рекомендацій можемо віднести такі:

1. Уважно слідкувати за вмиканням і вимиканням мікрофона під час доповідей, бесід, дискусій.

2. Кожен учасник спілкування має слідкувати за тим, аби його було добре видно під час відеоз'єднання. У ході виховних заходів важливо, щоб усі учасники мали візуальний контакт і відчували єдність один з одним.

3. Через особливості відеозв'язку може спостерігатись часткове розсинхронювання звуку, тому особливого значення набуває правило «розмовляти по черзі і не перебивати».

4. Зовнішній вигляд усіх учасників відеозв'язку має бути охайним і відповідати академічним вимогам.

5. Приміщення у якому відбувається відео конференція, також має бути охайним і ізольованим, особливо при індивідуальних консультаціях і приватних бесідах («викладач-студент», «викладач-викладач», «психолог-викладач-студент»).

Ці правила допоможуть максимально полегшити перехід на online-спілкування, зробити його більш організованим, коректним й академічним.

Дистанційні технології стали ефективним інструментом навчання в умовах карантину при просторовій віддаленості суб'єктів навчання, коли традиційні форми навчального процесу вже не змогли ефективно розв'язувати важливі навчальні завдання дидактики. Стосовно виховної роботи дистанційними засобами, то маємо зазначити, що на нашу думку, виховання в педагогічному закладі вищої освіти відбувається за трьома фундаментальними напрямками – виховання громадянина-патріота, професіонала-інтелігента, духовної високоморальної особистості, і, не зважаючи на форму навчання, вони залишаються незмінними, необхідно лише адаптуватись до специфіки online-спілкування й урахувати його особливості.

З досвіду організації виховної роботи з приводу використання дистанційних технологій у Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради зазначимо, що для індивідуальної роботи, яку проводять куратори академічних груп, психологи і соціальний педагог, зручними будуть консультації й бесіди з відеозв'язком, заповнення google-форм для анонімних та адресних опитувань, приватні чати, електронна пошта тощо. Ефективними для використання в груповій виховній роботі стали online-конференції, віртуальні екскурсії, групові чати, індивідуальні кабінети на освітніх Internet платформах. Використання соціальних мереж із online трансляціями і записами уможливило проведення масової виховної роботи.

Зрозуміло, що під час пандемії у виховній роботі збільшується кількість тем, присвячених проблемі захворюваності й боротьбі з нею, однак не варто забувати і про традиційні виховні теми, спрямовані на розвиток культури і духовності майбутнього педагога. Як зазначає Г. Шевченко (2015), «...в сучасних умовах особливо гостро постає проблема виховання у суспільстві одухотвореного образу людини культури, духовності, дієвого патріотизму, морально-естетичних ідеалів, культури вчинку, краси людської поведінки і краси повсякденної дії, наповненої глибоким моральним змістом...», а, на нашу думку, виховувати таку людину спроможний тільки той педагог, який є взірцем таких якостей.

Приклади розподілу (online і offline) виховних заходів за індивідуальними, груповими і масовими формами згідно із змістовими напрямками виховної роботи в педагогічному закладі вищої освіти представлені в таблиці 1.

У процесі реалізації запланованих заходів виникала низка ускладнень, які педагогічний колектив намагався максимально швидко і ефективно вирішувати. Кожні два тижні проводилися опитування для викладачів і студентів за google-формами, покликані вчасно виявляти проблеми дистанційної освіти й допомагати визначити шляхи їх подолання. На перших етапах виникали такі проблеми:

1. Недостатня обізнаність про використання технологій дистанційної освіти – 54%.
2. Зниження мотивації до роботи і навчання – 38%.
3. Складності з організацією робочого простору та розподілом уваги між родиною й роботою в умовах самоізоляції – 83%.
4. Відсутність якісного Internet-зв'язку – 89%
5. Застаріла техніка – 79%.
6. На жаль, вирішення технічних проблем із якістю Internet-зв'язку й оновлення особистої техніки викладачів і студентів не входить до сфери

Таблиця 1

Використання дистанційних технологій в організації виховної роботи під час карантину в Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Змістові напрями	Форма проведення	online	offline
1	2	3	4
Громадянсько-патріотичні	Індивідуальна	Індивідуальні консультації з: медичними працівниками «Шляхи зараження COVID-19»; психологами «Як допомогти літнім родичам під час карантину?»; соціальним педагогом «Волонтерська допомога за місцем проживання в період карантину»; куратором академічної групи «Які мої права та обов'язки під час карантину як громадянина України»	Опитування за google-формами: «Обизнаність студентської молоді з питань протидії поширення COVID-19»
Групова		Виховні години в ZOOM за темами: «Коронавірус – симптомі та як захиститись», «Здоров'я – головне багатство, постійне дотримання правил особистої гігієни – його запорука», «Усім матерям до землі вклонюся», «1939 – 1945. Пам'ятаємо. Перемагаємо»; «Маки пам'яті». Вебнари: «Правила безпечної поведінки в умовах загострення криміногенних факторів»; «Карантин коронавірусу COVID-19 в Україні та у світі»	Перегляди документальних фільмів: «День Чорнобильської трагедії»; «День скорботи та вшанування пам'яті жертв війни в Україні»; «Голодомор». Internet-флешмоб: «Пам'яті жертв політичних репресій»
Масова		Відвідування онлайн концерту «День скорботи та вшанування пам'яті жертв війни 1939-1945 рр.»	Віртуальні екскурсії: «Крокуємо містами України», «Старовинні університети України», «Українські музеї просто неба»

Продовження табл. 1

1	2	3	4
Професіонал-інтелегент	Індивідуальна	Індивідуальні консультації соціального педагога «Дозвілєва діяльність під час карантину» Психолога «Подолання прокрастинації в умовах карантину» куратора академічної групи «Саморозвиток та самоосвіта в умовах карантину»	Опитування за гооло-формами: «Проблеми навчання і виховання в інформаційному просторі online-освіти»
Групова	Групова	Вебінари: «Фізична картина світу», «Шляхи виховання за допомогою соціальних мереж» «Дистанційна освіта, сучасні вимоги», «Освіта в ЄС: рівні можливості для всіх» Практикуми в ZOOM: «Оздоровчі технології у процесі позааудиторних занять з різних видів спорту», «Успішне працевлаштування випускників», «Принципи постанововки мети при працевлаштуванні»	Віртуальна подорож: «Святування Великодня в Україні та англійських країнах»
Масова	Масова	Участь в online зустрічах у прямих ефірах із випускниками академії	Віртуальні екскурсії: «Прямуємо до Лувру», «Мандрівка музеями Великої Британії», «Знайомство з творчістю Ван Гога», «Відвідування Букінгемського Палацу», «Завітаємо до Білого Дому», Співтовариство студентів-педагогів у мережі Facebook та Instagram: «Майбутній педагог – інтелектуально-духовна особистість». Віртуальний online кінотеатр Docs/Space: «Добірка документальних фільмів про права дітей»

Продовження табл. 1

1	2	3	4
Духовна високоморальна особистість	Індивідуальна	Індивідуальні консультації соціального педагога «Профілактика і попередження домашнього насильства під час карантину»; психолога «Розвиток дитини вдома: практичні рекомендації на час карантину для батьків» куратора академічної групи «Дистанційна освіта: практичні рекомендації»	Опитування за google-формами: «Моє дозвілля під час карантину»
Групова	Групова	Вебінари: «1000 і одна книга під час карантину», «Перспективні напрями удосконалення мистецької освіти в умовах дистанційного навчання», Практикуми в ZOOM: «Ваші спортивні заняття під час карантину»; «Online-мистецтво – шлях до нових горизонтів»; «Душа і пісня не мають кордонів»; Web-семинар: «Гвори добро» до конкурсу есе «Як коронавірус вплине на європейську інтеграцію та солідарність»; Work-shop: «Соціально-педагогічні засоби запобігання дискримінаційним практикам в освіті».	Спортивний web-марафон «КАРАНТИН - НЕ ПЕРЕШКОДА!». Мистецький web-марафон «Здоровим будеш – успіх здобудеш!»
Масова	Масова	Відвідування онлайн-концерту, присвяченого Дню матері та Дню вишвианки	Віртуальний online-кінотеатр Dosi/Space: «Заборонений» (фільм про В. Стуса), «Захар Беркут», «Ціна правди» (про голодомор в Україні 1932-1933 рр.)

компетенцій закладів вищої освіти, а для подолання інших недоліків було організовано й проведено низку заходів, зокрема:

- Розробка методичних рекомендацій «Сучасні web-технології», «Освітні Internet-платформи» - на допомогу викладачу»;
- Вебінар-практикум «Робота в ZOOM (можливості та особливості)»;
- Вебінари за участю психологів академії «Психологічна готовність учасників освітнього процесу до роботи в умовах карантину», «Структурування часу в системі «родина-робота» під час карантину», «Самомотивація в умовах карантину»;
- Online-консультування і психологічна підтримка викладачів і студентів із подолання тривожності під час самоізоляції.

Усі зазначені заходи допомогли подолати виявлені труднощі, й уже наприкінці травня опитування констатували значне зниження фрустрації як студентів, так і викладачів академії.

Отже, ми погоджуємось із твердженням Г. Шевченко (2015), що «... коли ми говоримо про навчання, освіту впродовж життя, не повинні забувати про виховання, формування образу людяної Людини, що є взірцем світла і добра».

Висновки. Тож, спираючись на багаторічний досвід організації освітньої діяльності в педагогічному закладі вищої освіти, усі виховні заходи заплановані та реалізовані протягом карантину, спрямовувались на надзвичайно відповідальне завдання: виховати педагога – учителя, вихователя, викладача коледжу, університету, який покликаний здійснювати процес людинотворення, духовності, моральності, а не тільки бути своєрідним «технологом» педагогічної праці. Досвід показує, що, впевнено крокуючи до доставленої мети, справжні педагоги не зупиняються перед жодними труднощами і вміють творчо й неординарно вирішувати поставлені завдання. Це розширює коло можливостей як кожного окремого педагога, так і системи освіти в цілому.

Література

1. Кудін А. П. (2012). *Інформаційно-комунікаційні технології в навчанні*. Луцьк: «Волиньполіграф».
2. Шевченко Г. П. (2015). Виховання – процес людинотворчості, культуротворчості, духотворчості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 3 (66), с. 288-299.

References

1. Kudin, A. P. (2012). *Informatsiyno-komunikatsiyni tekhnolohii v navchanni* [Information and communication technologies in education]. Lutsk: Volynpolihraf (ukr).

2. Shevchenko, G. P. (2015). Vychovannya – protses liudynotvorchosti, kulturotvorchosti, dukhotvorchosti [Upbringing – the process of humancreativity, culturalcreativity and spiritualcreativity]. *Dukhovnistj osobystosti: metodologhija, teoriija i praktyka*, 3 (66), 288-299 (ukr).

ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИСТАНЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОРГАНИЗАЦИИ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ В УСЛОВИЯХ КАРАНТИНА

Г. Ф. Пономарева

В статье представлен опыт организации воспитательной работы с использованием технологий дистанционного образования в условиях карантина. Анализируются средства и технологии online и offline коммуникаций для всех участников образовательного процесса, с указанием конкретных программ и платформ. Предлагаются дополнения к традиционным правилам общения и этикета, именно с учетом новых условий получения образования. Формулируются советы для преподавателей и студентов с конкретизацией рекомендаций технического и этического характера, направленные на облегчение коммуникаций в online чатах и конференциях. Обосновывается необходимость соблюдения этих правил, как с точки зрения психологического комфорта участников образовательного процесса, так и с точки зрения морали и культуры общения. Освещается опыт организации воспитательной работы с использованием дистанционных технологий в Коммунальном учреждении «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия» Харьковского областного совета по трем ведущим содержательным направлениям (воспитание профессионала-интеллекта, гражданина-патриота, духовной высоконравственной личности), в формате online / offline для индивидуальных, групповых и массовых мероприятий. В статье представлены результаты исследования и конкретизированы проблемы организации дистанционного образовательного процесса (для преподавателей и соискателей), в частности, воспитания в условиях карантина. Предложены пути решения указанных проблем с характеристикой и содержанием конкретных мероприятий, которые проводились для преподавателей и студентов, с учетом конкретных сложностей и возникающих проблем.

Ключевые слова: дистанционные технологии в образовании, воспитательная работа, духовность, педагогические высшие учебные заведения.

EXPERIENCE OF USING DISTANCE TECHNOLOGIES IN THE ORGANIZATION OF EDUCATIONAL WORK OF HIGHER EDUCATION PEDAGOGICAL INSTITUTIONS IN QUARANTINE**G. F. Ponomaryova**

The article presents the experience of organizing educational work using distance education technologies in quarantine. The means and technologies of online and offline communications for all participants of the educational process are analyzed, with the indication of specific programs and platforms. Additions to the traditional rules of communication and etiquette are offered, taking into account the new conditions of education. Recommendations for teachers and students with the definition of specific recommendations of a technical and ethical nature, aimed at facilitating communication in online chats and conferences are formulated. It is highlighted the experience of organizing educational work with the use of distance technologies in the Municipal Institution "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council in three leading areas (education of a professional intellectual, a citizen-patriot, a spiritual high moral personality), in online / offline format for individuals, group and mass events. The article presents the results of research on the problems of organizing the distance educational process (for teachers and students), in particular educational work, in quarantine. The ways of the decision of the specified problems with the characteristics and the contents of concrete activities are offered.

Key words: *Distance technologies in education, educational work, spirituality, higher education pedagogical institutions.*

Пономарьова Галина Федорівна – доктор педагогічних наук, професор, ректор Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: hgpa@kharkov.com

Пономарева Галина Федоровна – доктор педагогічних наук, професор, ректор Коммунального учреждения «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия» Харьковского областного совета (г. Харьков, Украина). E-mail: hgpa@kharkov.com

Ponomaryova Galyna Fedorivna – Doctor of Education, Professor, Rector of Municipal Institution "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy" of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: hgpa@kharkov.com